

Què significa el nou paradigma rural? (Ignasi Aldomà)

Fòrum 2015: joves i nova ruralitat. Lleida.

La primera reacció a la qüestió que se'm plantejava per al debat ha estat de desconcert. Si per paradigma entenem el que en el seu dia definí Thomas Khun (*The structure of scientific revolutions*, 1962) l'observació de les temàtiques socials hi té ben poc espai. Si adopten una visió més àmplia de paradigma que es refereix a un conjunt de referents o un marc teòric més o menys coherent, el terme tampoc es troba gaire justificat.¹

Precisament, una de les característiques de la nova ruralitat és la desaparició de les societats rurals o pageses històriques i la seva identificació amb la societat o societats urbanes. Si no hi ha una ruralitat substancialment diferent, difícilment pot tenir algun sentit un paradigma rural nou.

Hauríem de parlar, doncs, d'un nou paradigma de comprensió-observació de la societat en general que ajuda a entendre la ruralitat d'avui en dia des d'una nova perspectiva. I encara, primer caldria que aquest existís, fet que resulta força dubtós. L'economia del decreixement o la del bé comú, per exemple, semblen oferir algunes espurnes d'una nova reflexió que ens apareix encara per confirmar a través d'un corpus més sòlid.

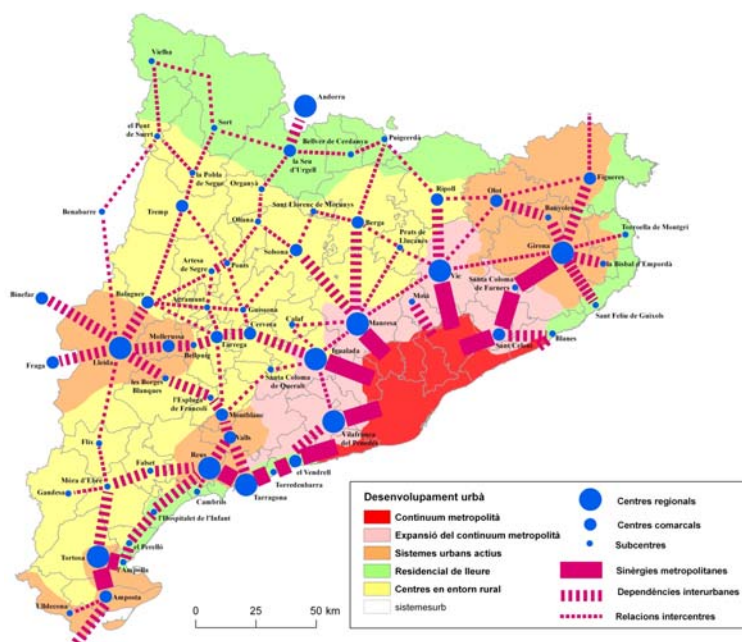
Bé, deixem el concepte i la confusió entre teoria i realitat i centrem-nos en la realitat ruralitat dels darrers anys.

I aquesta no és altra que la que ha resultat de la dilució del terròs de sucre de la ruralitat pagesa dels anys 1950 i 1960 en el cafè de la societat urbana i industrial i de serveis que s'imposava i generalitzava aleshores. Als anys 1970 els teòrics ja avancen, a partir dels exemples concrets del moment, la nova realitat rural. El pas dels anys no ha fet sinó confirmar aquesta nova ruralitat que s'immergia, per altra part, en la realitat d'una societat cada cop menys industrial i menys fordista i, com a elements nous, més consumista, de serveis i postfordista.

La ciutat, en les seves components humanes i materials, s'ha difós arreu i a hores d'ara es fa ben difícil, per no dir impossible, trobar algun reducte de la societat rural pagesa primigènia. D'una banda les modes de consum urbanes es difonen com la pólvora, de la mateixa manera que s'escampen els habitants de ciutat per segones residències i s'escampen els artefactes que donen servei a la ciutat i no encaixen en el medi urbà (centrals productores d'electricitat o de gestió de residus, grans magatzems logístics, reserves zoològiques, càmpings, indústries contaminants,...). Per una altra banda, les activitats i maneres de viure de la ruralia es transformen i s'igualen sota el prisma dels mercats i les necessitats de la ciutat.

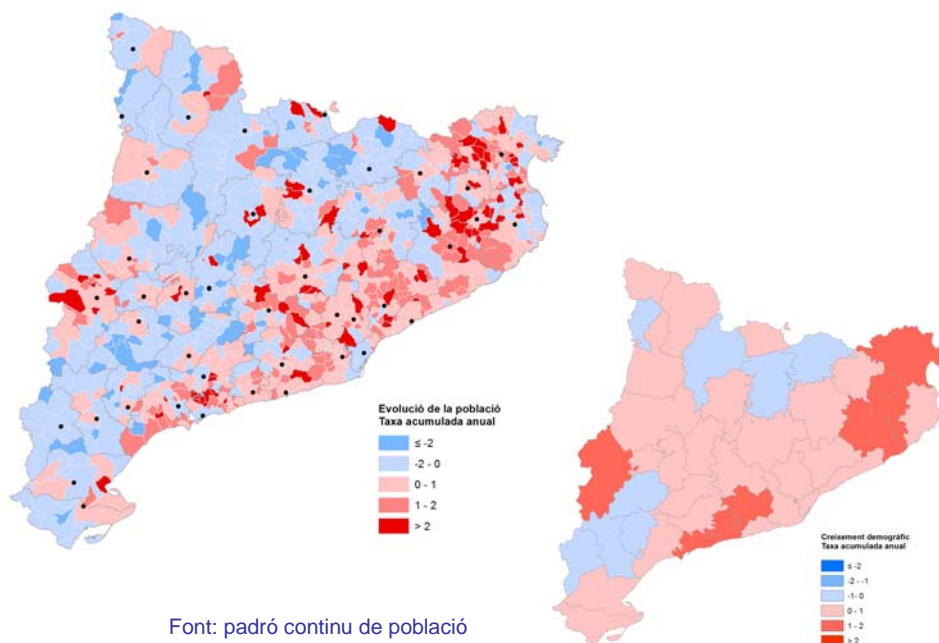
¹ . Larry Trask (Mind the gaffe) alerta sobre un ús massa generalitzat i impropri de la paraula, que porta a la seva pèrdua de sentit.

Ruralitat = societat urbana de baixa densitat

Des d'un punt de vista de territori, la nova ruralitat (si és que la paraula rural es vol continuar utilitzant) ha esdevingut senzillament un espai de baixa densitat i d'allunyament de la gran ciutat. Aquesta condició confereix a la ruralia condicions pròpies d'una perifèria urbana en la qual destaca l'ús extensiu del territori, amb tots els components reals o mítics d'uns espais considerats "més naturals" o, simplement, naturals. I amb totes les limitacions que això comporta a nivell d'accés dels pocs residents que queden a la feina o al consum (distàncies, quantitat i qualitat de les ofertes), fet que ens remet als handicaps característics de l'antiga ruralia i que al seu dia ja n'originaren el fracàs econòmic i social.

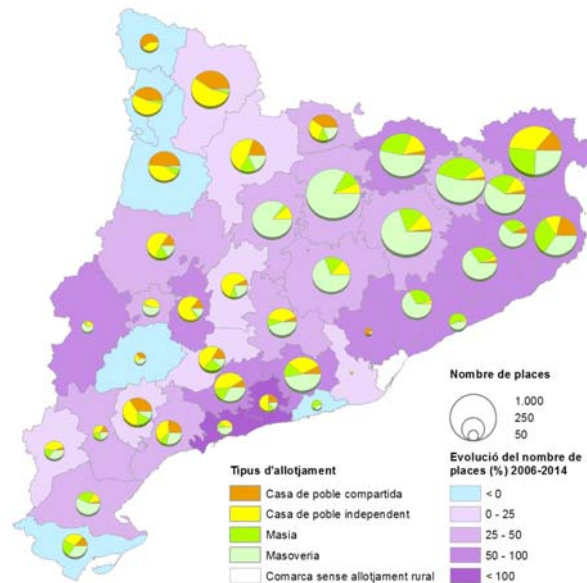
Inèrcies vella ruralitat (Població 2008-2014)

Font: padró continu de població

En aquest context de baixa densitat, la ruralia s'alimenta i segueix els canvis socials i econòmics que experimenta la ciutat o la societat global. Són canvis relacionats amb la incorporació de les tecnologies digitals i la nova organització de la cadena industrial, que comporten noves possibilitats de treball a la ruralia (teletreball) i alhora efectes no tan positius com ara la deslocalització d'activitat de la ruralia cap a la ciutat (control centralitzat de les unitats de fabricació, com ara les centrals hidroelèctriques). I són canvis relacionats amb els models de consum i les pràctiques d'oci i de turisme en la natura que en general han augmentat i afavoreixen les rendes de les àrees rurals: turisme d'aventura i cultural, allotjaments rurals, reclams gastronòmics,...

Societat de serveis en creixement

Evolució dels allotjaments turístics rurals. Font: Dció Gral de Turisme

I són els canvis que ha comportat i està comportant la crisi econòmica iniciada ara fa set anys. Aquests no tenen massa de nou i en molts casos no fan sinó aprofundir en els canvis que ja s'estaven albirant abans. Amb tot, la situació estimula nous posicionaments, que en el cas de les ciències socials miren d'adquirir carta de reconeixement col·lectiu, per bé que el seu gruix teòric sigui molt qüestionable. Moda, entelèquia o paradigma?

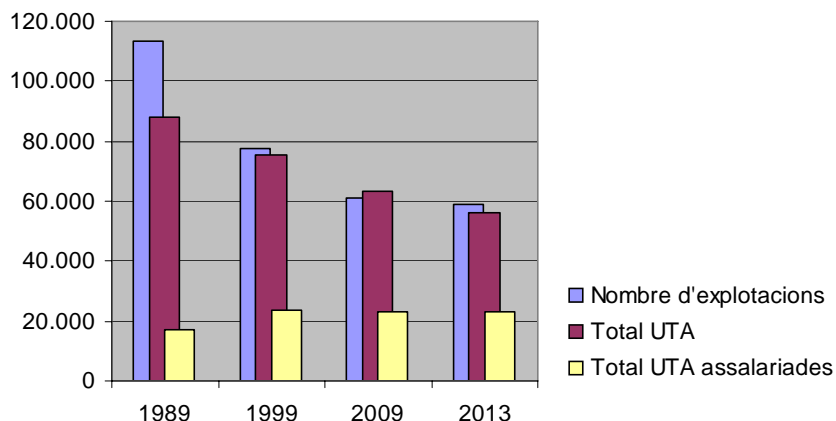
Perquè parlem tant avui, en tot cas, d'economia social o d'agricultura social?

Entre un sector privat que marxa amb crosses i un sector públic sotmès al dèficit i la usura dels mercats, ha crescut l'interès per l'economia del que en diem tercer sector. Ara bé, com a simple canvi de l'objecte d'estudi dels teòrics i estudiosos això té ben poc interès: el tercer sector existeix de fa molt temps i probablement mai havia estat tan poc important. L'interès augmenta quan a partir de la nova observació s'obre la porta a noves teories i interpretacions, que potser guiaran nous posicionaments socials. On trobar-les?.

Diríem que les noves preocupacions socials tenen molt a veure, d'entrada, amb la caiguda de les barreres estatals que abans atenyia només els capitals i els mercats de les matèries primeres i alguns productes manufacturats, i que ara comença a arribar als serveis i a les persones. És la globalització que també arriba al mercat de treball, que obre els països occidentals als nous treballadors que fan les feines que els locals ja no volen o no donen l'abast a fer, o que, senzillament, aprofiten les oportunitats de les feines no reglades i

accedeixen als estàndards de servei i consum mínims que els hi faciliten els governs o la comunitat.

Migracions i canvis en la mà d'obra i les empreses

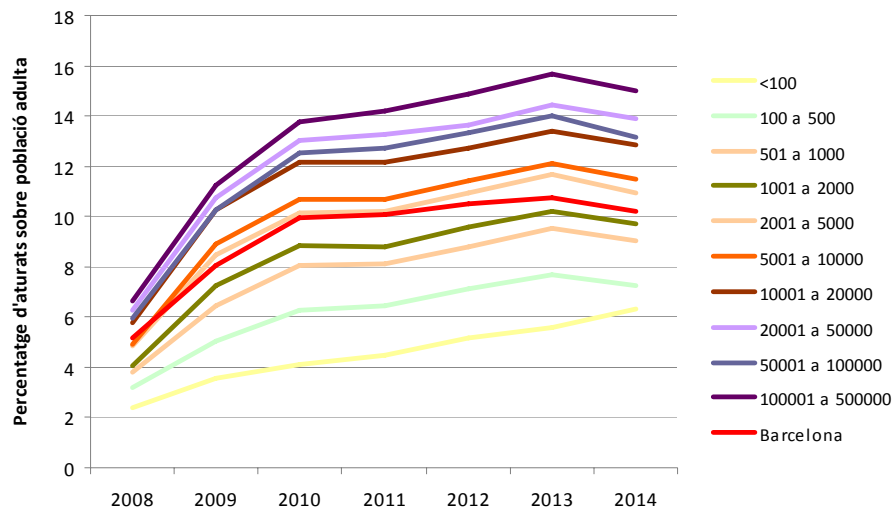

Font: censos agraris respectius

En el fons la gran qüestió és si no solament es globalitza el mercat de treball dels països occidentals, sinó el mercat de “no treball” o de treball informal dels països en desenvolupament. Darrera tot plegat apareixen qüestions com ara unes taxes d’atur que mai tornaran a ser el que havien estat i les prestacions socials aguantaran fins on sigui possible d’aguantar les muralles dels estats davant de l’allau humana dels països “en desenvolupament”. I darrera de tot plegat arriben les inquietuds i reaccions xenòfobes dels països occidentals.

En aquest context, les àrees de feble densitat humana no deixaran de viure a la seva escala els efectes d’una globalització que ja viuen a dia d’avui amb la presència d’immigrants d’arreu del món. Les possibilitats de l’economia informal són interessants, en aquest sentit, a les àrees rurals, amb circumstàncies pròpies derivades de l’abundància de recursos de la terra. El lloguer d’horts com a mínim és gratuït i la capacitat de resistir els pics de la crisi és elevada. I, fins i tot, hi ha possibilitats d’accedir a l’economia més formal a través de les produccions més reduïdes d’aliments o altres articles diferenciats o de qualitat.

Migracions i canvis en la mà d'obra i les empreses

Font: Observatori del Treball

Ara bé! També els treballs i les economies socials que avui es mantenen gràcies al finançament públic, han de passar per penúries i poden castigar algunes àrees rurals més despoblades que viuen a redós de la subvenció pública (ajuts a la muntanya, gestió natural i forestal,...).

Voluntariat, ajuda mútua, cooperació, treball social, producció ecològica i de proximitat,... És el que toca i tocarà, de grat o per força, als molts que no es podran enganxar a les empreses del món globalitzat, no estaran disposats tampoc al sous ridículs dels serveis urbans o, senzillament, no tindran cap feina reglada. O projectes socials (a partir del capital material i humà que de moment encara disposem a occident), o llevar-se de matí i anar a veure el que s'ofereix en l'economia informal de la gran ciutat que arriba a tots els racons, i que és, ni més, ni menys, el que fan els joves i no tan joves de la major part del món.